

Павле Ботић*Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет**Међународни центар за православне студије, Ниш – Србија**e-mail: antifon@neobee.net***ПРЕЛЕСТ У СЕОБАМА**

Апстракт: У овом раду проблематизована је реалност прелести као губитка истинске (јеванђелске) духовне оријентације унутар романеског писма Црњанскове „прве” књиге Сеоба. Хетерогене праксе прелести у Сеобама Милоша Црњанског пројављују се кроз типично модернистички наратив обележен деперсонализацијом, алогичном синтаксом, мотивским варирањем, означавањем привидима, демонизацијом романесних јунака.

Кључне речи: прелест, самоузношење, страсти, деперсонализација; Тројични Бог, јеванђелске заповести, светитељи, Црква.

„Прелест је стање свих људи, без изузетка, произведено падом наших праотаца.”

Свети Игњатије Брјанчанинов¹

Свако дело световне (светске) књижевности није само језички систем устројен различитим уметничким поступцима и мотивима, темама и традицијама, мислима и осећањима, дијалозима и идејама, (ре)конструкцијама и деконструкцијама, тропима и фигурама, него је и учинак записаних струјања ауторових стваралачких продуктивних страсти. Нема световног књижевног дела ненатопљеног универзалним ауторовим, нараторовим, епским, драмским или лирским страстима.

Под маском језика овоземаљске узвишености и артифицијелне лепоте страсти као *телесно стање* човековог битија или као *противприродна (пала)* људска енергија темељна су грађа световне књижевности у свима вековима. Ерос језика световне књижевности духовно не поправља, већ (д)острашћује сопствене посленике митовима, гневом, гордошћу ума, фарисејством, самоузношењем, властохлепљем, самоугађањем, злостављањем, завишћу, злопамћењем, злочином, конвертитством, безбрачношћу, развратом, разумом, уобразиљом, (по)мислима, сновима, временом, прогресом, фетишизмом, магијом, окултизмом. Делатношћу писања и активношћу читања текстова световне књижевности хиљадама година непрекинуто руководе записане стихије страсти² својствене и писцима и читаоцима ове књижевности, све зарад *воље за моћ* и зарад *лажног осећања слободе*³.

1 Свети Игњатије Брјанчанинов 2008, 406.

2 „Огањ страсти прво напада на срце као најосетљивији орган човечијег бића. Кад се срце запали, цело је биће човечије запаљено. Кад се срце освоји, све је освојено. Кад се срце поквари, све је покварено. Из срца исходи љубав или мржња, мудрост или глупост, чистота или муљ, живот или смрт.” (Свети Николај Жички и Охридски 2001, 838; курс. П. Б.)

3 „Гордост ума испољава се кроз лажно осећање слободе.” (Карелин 2014, 74, курс. П. Б.)

Духу света уподобљени писци и читаоци, и кад су настављачи световне књижевне традиције, стварају *сами од себе* и тумаче *сами по себи*⁴, пошто су дејством страсти узети и насилни. Из дела у дело преносећи само скверну културу легиона, страсно расположени писци и читаоци држе да Духовдана дела ни унутар књижевности нису вредносно мериторна, да истинујућа христоподобна философија не обавезује и да је метафизика човековог самоспасења могућа!

У књижевном делу страсти све је слободно и фантастично, безосећајно и овострано, чулно и приземно, лукаво и лажно, слепо и смртно; ту нема дела љубави, нема ни Христа као јединог у историји Васкрслог (Вечносног) Бога, нема ни народа Божијег као Тела Христовог, стога што такво дело није крштено остављањем тела са похотама његовим.⁵ Толики, космички релативизам служи апостасијској (отпадничкој) белетризацији мишљења и обожавања знања по човеку.⁶ Апостасијска белетризација печати усамљеност таше љубави према себи, а промовише хуманизам егзистенцијалне равнодушности према Тројичном Богу и према човеку.

Непослушни јеванђелским заповестима и без смерног срца богопознања, побуњени људи књижевне републике заслепљени страстима нису пастири, већ најамници и идолопоклоници.⁷

Поистовећене са сопственим телом или интелектом, литерате преиспуњене страстима навикнуте су да *све мере собом* и да *себи верују безусловно*, и мисле да им је све дозвољено. Узети виноградари страсти уверени су да је њихово књижевно, односно књижевнаучно дело посебно, оригинално, непоновљиво и аксиолошки обавезујуће. Самим тим, језички процес производње и рецепције световне књижевности проистекао из тамнице еготизма, сведен је на *манију*⁸ произвољности (приватности) или на митологију тзв. буварипекишејства⁹.

Уметничко или научноистраживачко дело грађено на конфузији произвољности и на митоманији буварипекишејства, незадрживо институционализује умишљеност прелести.¹⁰ Јер, *више нехотично, неголи хотимично, људи варају себе својим разноврсним наукама*.¹¹

4 „Који говори сам од себе, своју славу тражи; а ко тражи славу Онога који га је послао, тај је истинит и нема у њему неправде.”
(Јован, 7, 18)

5 „Крст је распињање тела са страстима и похотама његовим.” (Свети Григорије Палама 2005, 90)

6 „Природа Божија, сама по себи, по својој суштини, налази се изнад сваког мишљења... Господ не каже да је блаженство знати нешто о Богу, него имати у себи Бога.” (Свети Григорије Нисијски 2004, 191, курз. П. Б.)

7 „Обележја страсти су помрачење ума (било да је реч о гневу или појуди), души потуно страна претерана везаност за некога или за нешто и мисао да не можемо живети без тог некога 'другог'. Осим тога, предмет страсти подсвесно за нас добија вредност самога Бога.” (Карелин 2014, 17; курз. П. Б.)

8 „Манија (гр. *μανία*): облик душевног обољења које се јавља на разне начине, често у наступима; бес, суманутост, лудост, лудило; у главу уврћена мисао; настраност, занесеност, страст за чим, нпр. за књигама...” (Вујаклија 1972, 540, курз. П. Б.)

9 „Буварипекишејство је пример који књижевности пружа могућност за творбу вештачких митологија.” (Радовић 2011, 56–58)

10 „Етимолошки гледано словенска реч прелест састоји се од корена *лест* што у преводу значи превара, лаж, обмана и заблуда, и од префикса *пре* који радњу и својство чини већим и јачим. Дакле, прелест је веома опасна и страшна заблуда, подмукла превара демона. Прелест је губитак

Разарајући срце човековог бића, стање прелести као *погибелна повреда људске природе лажју*¹² породиће култ сопственог ума и поклоњење мамону.

II

Роман *Сеобе* дело је енергијама телесних, интелектуалних и душевних страсти богатог аутора. И у роману *Сеобе* Милоша Црњанског сви јунаци-мирјани су потчињени и поседнути прелешћу.¹³

Прелашћени у *Сеобама* охоло приписују Богосвојину (човека и сву творевину) самима себи. Гордост прелестне заблуде протагониста Црњанских *Сеоба* упућује нас на континуитет пројава прелести у овом роману, континуитет чија историја започиње сујеверјем, а завршава јересју. Широм *Сеоба* прелест као изопачење не може да не кривотвори.

Колективна („сталешка“) прелест међу Србима у *Сеобама* може бити њихова утопистичка упрегнутост у туђ војнички јарам и из ње проистекла идолопоклоничка маштарија о сеобама у Руско царство, премда су против оваквих ратовања и против сеоба у *Сеобама* и Срби грађани, и аутор, и наратор, и Српска православна Црква!¹⁴ У Црњанским *Сеобама* осамнаестовековна Карловачка митрополија не дајући благослов за сеобе које су увек национално конвертитство, даје благослов Србима неодносним Христу да Му се постом и молитвом преображени, врате. Селидбама уображени и ратовањем за туђина личносно разарани Вук Исакович супротставља се православном српском свештенству, доживљавајући себе духовно претежнијим од људи око себе:

„Тај позив на војну, тако изненада, побркао је био сва његова (Вука Исаковича, прим. П. Б.) решења. У свађи с братом, који се био населио у Земун, а решио да се купи једна велика кућа у Будимграду, он је желео да извуче седам стотина дуката и да се одсели у Русију. Русија му се чињаше као једна велика, непрегледна, зелена пољана, по којој ће јахати... Изнурен од бола под коленом, на који се није обазирао, седео је, тако, клонуо, још дуго, без снаге да заврши облачење и припаше оружје. И Све друге ствари дођоше му изненада, у памет. Као са његовим најдражима, тако беше и са пуком и са црквама и читавим тим народом, што није знао ни куда ће, ни шта ће. Домаће свађе са свештенством, те зиме нарочито грдне, зидање цркве наред села, коју беше започео, крчење шума, на острву, где су пањеви остајали у земљи, огромни као стене, све то није ишло ни по његовој жељи, ни по његовој вољи.“¹⁵

Осећајући космичку празнину у себи, Вук Исакович је препун брига. Одвојен од жене и ћерчица, завичаја и радости, смисла и национа, правде и смирења, Бога и себе самог, Вук Исакович није у стању да испуни своју вољу, због сопствене хроничне самовољности. Коначно, неутешени Вук Исакович у *Сеобама* покушава да се утеш

исправних духовних оријентира. Она је понављање Адамовог и сатаниног греха, стање у којем човек хоће да досегне духовне висине без правилног духовног развоја, без аскезе и учења Православне Цркве о спасењу. Кад човек хоће да, без уподобљавања Богу кроз живот по јеванђелским заповестима и кроз борбу са грехом, буде раван Богу.” (Карелин 2013, 96; курз. П. Б.) 11 Преподобни Јустин Ћелијски 2001, 31–32.

12 Свети Игњатије Брјанчанинов 2008, 406–407.

13 Не треба прећутати да су Црњанске *Сеобе* дело логосности нововековног канона српске прозне књижевности. *Угаони камен* на којем почивају *Сеобе* остају непрелашћене, Духовдане личности: Свети Стефан Дечански и Свети Стефан Штиљановић.

14 Видовић 1997, 177–178.

15 Црњански 1996, 23–24.

„Тога дана је Вук Исакович прелазео са пуком, цело поподне, преко једног уског брвна, код вароши Кремминстера, у Аустрији. Био се начинио неред међу војницима.

Један зец претрча му преко пута.

– Ух, да се мост не сруши – помисли, или да му пртрљаг можда не оде у реку?

Па затим, упивши погледом влажно небо што се било наоблачило, заузда, брижан, коња и упита капетана Писчевића, који је јахао крај њега:

’Что значи при заходу Солнца ово знамение, Писчевичу? Дојдосмо здраво и у спокоју. На путу прах развеја ветар, аки неку завесу. Тело дшери моје мале, прворођене, сие в минуто може бит разболесја?’”¹⁶

Запавши у прелест сујеверја мајор Вук Исакович би у аустријској туђини читао и невербално зечије претрчавање пута. И то као неписане знакове који би по његовој импровизованој стратегији читања могли означавати рушење моста, губљење пртљага или болест прворођене му кћери. Пали Вук Исакович доказује узалудност заблуделог човековог битија, које затворено у себе, не може да се оријентише, ни да разликује реалност (логосност) од фантазија (лажи).

Општење са поднебесним силама сујеверја, међутим, у *Сеобама* садржајније и празноверније од честејшег Вука Исаковича упражњава већина његових сународника. Молитвено се више не сабирајући¹⁷, хипнотисани безличношћу врачања, бајања¹⁸, гатања или бацања чини, многи осамнаестовековни Срби и Српкиње Црњанских *Сеоба* прелашћено верују у магију глоговог коца, у постојање вештица, вампира, вукодлака, подземних и натприродних бића:

„Појава вампира, кога су скоро сви већ били срели, само је допунила несрећу која насеље беше снашла, откада је Вук Исакович био, са најбољим људима, отишао на војну... Да се већ једном смире и пси и људи у насељу, пошао је, дакле, Ананија, да на гробу госпоже Дафине забије глогов колац...

Исправи се зато и, у пуној ноћи опали по колцу, колико год је могао. Колац му се изврте и он се стушти над њим, исправивши га поново, ударајући као луд по њему. Чинило му се да чује, како пробија слој земље, покров и мртваца.

Жене, међутим, које су чучале крај једног жбуна, уплашивши се од његовог изненадног ударања и млатарања, или од неке месечине, шта ли, вриснуше и почеше да беже низбрдо.

На то се и Ананија препаде, ударив главом о кров, и, омашивши колац, који је био већ дубоко набијен у земљу, разби секиром ногу.

Павши преко гроба, имао је, ипак, толико снаге да урлајући потрчи за женама и да се одбатрга до плота своје куће, расплашивши псе и овце. Ту провлачећи се кроз плот, чекао га је међутим опет враг, закачивши га гуњем за плот, баш за шију, тако да је висио као задављен, стењући, исколаченим очима, страховито оседео, све док га пси, пред зору, не нађоше и не отцепише од трња и балвана, завијајући страховито.

16 Црњански 1996, 45–46.

17 „Око звоника се више није сакупљало на молитву.” (Нав. дело, 153)

18 „Дан када је госпожи Дафини дошао суђени час, био је топал, летњи дан, крајем августа, после тронедељне суше. Крварење њене утробе, што беше престало неко време, што га можда турски хеџим, својим купкама, или лекар из Осечког града, својим гвозденим цевима, беху залечили, почело је изнова. Из крви њене, затим, поче да се шири неки страшан задах, тако да су све бабе из куће окупљале се око ње, крстећи се и бајући јој.” (исто, 122)

Дотле се и жене намучише страшно, јер се, у сенкама ноћи, и у месечини сјајној, погубише и разбегоше, тако да су се, вриштећи, узалуд довикивале по мраку, падајући у јаркове и покривајући рукама и сукњама лице, да бар не виде врага, који ће их свакако однети.

Стана, жена Аркадијева, која беше пошла за Ананијем, из радозналости и страха што ју је већ више дана мучио, јер је сву ноћ мислила само на вукодлаке и вампире, плашећи својим распитивањем о подземним и натприродним бићима своје љубавнике, пастире и свињаре, тако да нису смели да мрдну из куће, најгоре је била прошла...”¹⁹

Гурманство сујеверне прелести унутар *Сеоба* показује паганизам српског непослушања васкрслом Господу. Замена Светих Тајни прелешћу увек умртвљује оне који замењују. Кад год би истрајавали у предавању прелестима, Срби би се самозаборањали и саморазарали. Вукодлаци, вештице, вампири, натприродна и подземна бића, глогов колац у *Сеобама* Милоша Црњанског само су вероисповедање привида и материјализација српске палости, која не прима Новозаветни домострој спасења.

Среброљубиви и сребробогати трговац, рођени брат Вуков, Аранђел Исакович, у *Сеобама* доказ је да прелестник умножава сопствену прелашћеност духовно неопитним светским (професионалним) напредовањем и успесима.²⁰

Супротстављена значењима архангелске симболике имена које носи, Аранђелова плотска природа открива своје библијске и алегоријске размере: Аранђел припада типу личности богаташа из параболе о анонимном богаташу и убогом Лазару (Лука 16, 19–31); непрестано се хранећи насладама, незнамени Аранђел Исакович стиже да почини иродовску прељубу са снахом (Дафином); задебљало срце Аранђелово тамо је где је земаљско благо његово²¹; сав од *овога* света Аранђел ходи гледањем, а не вером²²; веран искључиво професији и разврату, Аранђел безуспешно покушава да се сусретне са хришћанством изван Цркве. Зато га погађа соломонско искушење славе кроз телесно умовање, богатство и порок.²³

Аранђел Исакович доказује да незнабожан човек ништа не зна и да никог не познаје: ни вечност Правде, ни смртоносност греха, ни Истину добра, ни лажљивост зла, ни Крст Љубави Богочовека, ни адску мржњу ђавола.²⁴

19 Исто, 153–156. Масовно хипнотисани сујеверјем Срби *Сеоба* Милоша Црњанског не потчињавају се само демонима снова, већ и психоаналитичком прелешћу тумачења снова: „После се рашчу по кући, да се брат брату и жени јавља, сав крвав, расеченог лица и одсечене главе, јашући на великој жаби и ходајући по води. Зато су, помислише тада, тако страшно урлали прошле ноћи пси. Уосталом тако се и, главом сам, покојни Лазар Исакович јављао, као да је трговао оружјем по ваздуху, целу јесен, пре осам година, а све зато што му син није, по смрти, пробушио срце иглом.” (исто, 55)

20 „Ми се налазимо у тако жалосном стању да у оно прво (тј. у разна световна занимања) улажемо сва своја настојања, док оно најважније, од чега зависи наше спасење, запостављамо као да је сасвим безвредно.” (Свети Јован Златоусти 2004, 127)

21 „Јер гдје је благо ваше, ондје ће бити и срце ваше.” (*Mamej*, 6, 21)

22 „Јер вјером ходимо, а не гледањем.” (*1 Кор.* 5, 7)

23 „Искушења долазе људима и кроз радост и кроз жалост, и кроз здравље и кроз болест, и кроз славу и кроз срамоту, и кроз богатство, и кроз сиромаштво. Међу њима су далеко тежа она која долазе кроз насладу и здравље, кроз славу и богатство...” (Свети Григорије Палама 2005, 264)

24 „...Незнабоштво се обично пројављује у животу људском као непознавање истинског добра; онда људи зло проглашују за добро, лаж за истину, неправду за правду, мрак за светлост, смрт за живот. Јер незнабожац, не знајући Бога – не зна ни шта је истинско добро, ни шта истинска

Највећа концентрација прелести Аранђела Исаковича почива у осмој глави *Сеоба*. Тамо, Аранђел без светотајинског искуства одлази прво оновременом патријарху и митрополиту Карловачке митрополије, Арсенију IV Јовановићу (1698–1748), а потом и епископу Павлу Ненадовичу (1699–1768), да би им *безбрачан* и *бездетан* говорио о тајни братовљевог брака, којег је управо разорио; нетрпељив, назива своје инцестно прељубочинство љубављу; када га патријарх на разговор не прими, осуђује га пушећи, у гневу, пијанству и зависти; разуздан, многоглагољиво, а празнословно осуђује брата Вука; прориче да би Дафину могла исцелити манастирска вода из Јазка; ишао би у калуђере; самосажалевајући се и правдајући се, запада у разузданост самоузношења, прелестно поредећи себе са светитељем.²⁵

Основна прелест Аранђела Исаковича пројављује се у непримању силе Божјег промисла. Аранђелу непозната стварност бриге Божјег промисла датог на умножење духовног добра човечијег, на човеково здравље и спасење, одводи га у раздор и ужас деперсонализације:

„Да све то уопште није предвидео, а да све остало беше предвидео, било му је најстрашније. Гризло га је што је све своје послове удешавао, а овај није могао да удеси... Јер Аранђелу Исаковичу, заиста, никада још у животу ништа није ишло овако снеруке. То што је све тако непредвиђено дошло, поражавало га је и гушило. На други начин и оштрије, него његов брат, Аранђел Исакович осећао је ужас, грозан ужас што је око њих све тако променљиво и бесмислено, јер се не догађа по њиној вољи и њиним надама...”²⁶

Страст ума и у случају Аранђела Исаковича остаје оно зрно прелестности из којег ничу све његове прелестне самообмане. Аранђел Исакович проглашава себе мерилом и суштином ствари, премда му симболична значења и духовна расуђивања непрестано измичу.²⁷ И ништа се под Сунцем не одвија по вољи и по плановима Аранђеловим. Самоуверени и пали Аранђел Исакович се не може подићи ни пословима, ни сребром, ни земаљским угледом, ни људима својим, ни насладама, ни својим умом

права, ни шта права истина.” (Преподобни Јустин Ћелијски 2001, 185)

25 „Увређен, осетивши се задржан, ту под капијом, стојећи као поливен, са прозора, чабром хладне воде, Аранђел Исакович ширио је трговачки своје широке рукаве, уздизао главу и окретао се једнако да пође, међу калуђерима који су били збуњени и нерешљиви, не знајући шта да чине, јер нису разумели што је толико гневан, ни што им то говори. Зна он, уосталом, рекао је још, да је неко причао којешта о томе што његова снаха живи у његовој кући, у Земуну. Истина је међутим то да је његов брат на војни, и да је неко морао примити нејаку дечицу, а истина је и то да она лежи на самрти и да он о том хоће да говори са патријархом, јер ту има нешто патријарх да каже. Не дајући калуђерима да дођу до речи, мада се један од њих понуди да још једном иде горе и да јави његову жељу, Аранђел Исакович, сасвим разуздан, пискавим гласом, поче пред полазак да хвали себе. Ако је он трговац, бар се зна да што он узме у руку, то више не испушта. Са чијим је новцем даривао његов брат њих и њихове цркве, ако није са његовим, и ко ће им сачувати све што добију, ако не он и његови људи што се насељавају дуж реке, али да остану, а не да се селе опет даље... Ако се прочуло да је блудник и ако већ давно говоре да купује и жене, ипак није извесно да он не би могао да им буде ктитор, а кад се смири, да живи као прави светац. Из Земуна, чим се врати, обећа да ће им послати пуна кола икона, лепших него ове по своду, а што се тиче звоника, који погледа презриво, у дну дворишта, звоник у његовом насељу је виши, од већих балвана и са каменитим постолем. Нек то кажу патријарху.” (Црњански 1996, 135–136)

26 Исто, 130–141.

27 „Свето Писмо Божје, дакле, не открива ништа о суштини ствари и бића овога света, али открива много, врло много, о значењу њиховом. За људе неопходна словесност, коју је Бог открио, не односи се на суштину, него на значење ствари. Значење ствари спасоносна је писменост, коју је Отац небески предложио свој деци Својој.” (Свети Николај Жички и Охридски 2001, 144)

вештаственим, нити ма којим видом своје индивидуалности која је лишена Откривења. Од Богочовека неусиновљеном Аранђелу Исаковичу све постаје неподношљиво.

Милош Црњански новозаветним духом *Сеоба* подсећа Аранђела и Вука, Дафину и Стану, Ананија и Секулу... и све нас, *да постоји један други живот, невидљив и несхватљив који нисмо овлашћени да уређујемо*²⁸.

Тај живот је Тајна Будућег Царства Троипостасног Бога.

Присуством прелести унутар *Сеоба* Црњански мотивисано отвара проблем односа прелашћених и православних (правоверних) Срба, са цезаропапистичком идеологијом римокатолицизма, која столећима успева да инструментализује прелашћене Србе, борећи се против њих првенствено прозелитизмом и ратом.²⁹

28 Црњански 1996, 144.

29 Папски римокатолицизам са догматског становишта хришћанства Светих Тајни у којем је Христос Бог који прима тело, страда, васкрсава и вазноси се до десне стране Бога Оца из којег исходи Бог Свети Дух као Учитељ Цркве, и није ништа друго до псеудоцрквена воља за моћ: „На европском Западу хришћанство се постепено претварало у хуманизам. Дуго и напорно Богочовек је смањиван, преиначаван, сужаван, и најзад сведен на човека: на непогрешивог човека у Риму, и не мање непогрешивог човека у Лондону и Берлину. Тако је постао папизам који од Христа тражи најмање, па често и ништа. И у папизму и у протестантизму на место Богочовека стављен је човек и као највиша вредност и као највиши критеријум. Извршена је болна и тужна корекција Богочовека, Његовог дела и Његовог учења. Истрајно и упорно трудио се папизам да Богочовека замени човеком, док у догмату о непогрешивости папе – човека, Богочовек није заувек замењен пролазним 'непогрешивим' човеком. Јер овим догматом папа је одлучно и јасно проглашен не само за нешто више од човека, него и од Светих Апостола, и од Светих Отаца, и од Светих Васељенских сабора. Оваквим одступањем од Богочовека, од Васељенске Цркве као Богочовечанског организма, папизам је превазишао Лутера, творца протестантизма. У самој ствари, први, радикални протест у име хуманизма против Богочовека Христа и Његовог Богочовечанског организма – Цркве – треба тражити у папизму, не у лутеранизму. Папизам је стварно први и најстарији протестантизам. Не треба се варати: папизам и јесте најрадикалнији протестантизам, јер је темељ хришћанства пренео са вечног Богочовека на пролазног човека. И то прогласио за најглавнији догмат, а то значи: за најглавнију истину, за најглавнију вредност, за најглавније мерило свих бића и ствари у свима световима. А протестанти су само прихватили овај догмат у суштини, и разрадили га до ужасних размера и детаља. У самој ствари, протестантизам није ништа друго до генерално примењени папизам. Јер је у протестантизму, основно начело папизма спроведено у живот од стране сваког човека посебно. По примеру непогрешивог човека у Риму, сваки протестант је поновљени непогрешиви човек, јер претендује на личну непогрешивост у стварима вере. Може се рећи: протестантизам је вулгаризирани папизам, само лишен мистике, ауторитета и власти. Свођењем Хришћанства са свима његовим бескрајним истинама богочовечанским, на човека, учињено је то, да је западно хришћанство претворено у хуманизам. Ово може изгледати парадоксално, али је истинито својом неодољивом и неуклоњивом историјском стварношћу. Јер је западно хришћанство, у суштини својој, најодлучнији хуманизам, пошто је човека прогласило непогрешивим, и богочовечанску религију претворило у хуманистичку. А да је тако, показује то што је Богочовек потиснут на небо, а на Његово упражњено на земљи место постављен је Његов заменик, *Vicarius Christi*, папа. Каква трагична нелогичност: свуда присутном Богу и Господу Христу постављати заменика! Али ова се нелогичност оваплотила у западном хришћанству: црква је претворена у државу, папа је постао владар, владике су проглашене за кнезове, свештеници су постали вође клерикалних партија, верници су проглашени за папске поданике, Еванђеље је замењено ватиканским зборником канонског права, еванђелска етика и методика љубави замењена је казуистиком, језуистиком и 'светом' инквизицијом. А то значи: систематским уклањањем, уништавањем свега што не клања папи, па чак и насилним превођењем у папску веру и спаљивањем грешника у славу Кроткога и Благога Господа Исуса! Господо, све се ове чињенице саме сливају у један неодољиво логичан закључак: на Западу нема Цркве, нема Богочовека, зато нема ни правог богочовечанског друштва;

Не уподобљавајући се Светој вољи Христовој, прелашћени римокатолици *Сеоба* (германски бискупи, језуити, принчеви, комесари...) хоминистички се самопоклањају велијарском духу овога света³⁰ и папистичкој самовољи „безгрешног“ човека. Они овакво деобно настројење јеретично (христоворно) називају црквом!³¹

Самозадовољни паписти „шизматике“ у *Сеобама* присиљавају да приме хуманистичко хришћанство без Христа као службу Христу. Отуда прелашћеним Србима *Сеоба* миса постаје богопротивни данак у души³²:

„Кад би време, уђоше у двор, дочекани слугама, да прво одстоје свечану мису што се у дворској капели Бискупије служила, за 'дуг живот и победу оружја' Марије Терезије.

Стасити, црвени, у својој чоханој опреми, космати, пуни сребра, крстећи се са три прста, у недоумици, згледајући се при бискуповом благосиљању и певању кроз нос *dominus vobiscum*, присуствоваху миси, опијени, као буником, небесним песмама оргуља и хора, мирисом тамјана, збрком латинских речи и анђeosким изразом лепих дечака, који су помагали бискупу при служби. Седeћи у огромним клупама, звекећући при сваком покрету сабљама, погнути, обасјани шареном, мутном светлошћу прозора, падали су ницице пред том бујицом пријатности што их обузе. Посматраху одмерене покрете свештеника, често превијање колена пред златним путиром, плавокоса дечачка лица и ванредна окна, кроз која допираше светлост дана, као боја небесна.

Сетивши се својих чудних и дрвених цркава, у којима се у гомили певало и гласно плувало, и својих дивљачких и обесних попова, они су, кријући то један од другога, све више малаксавали, и ражалошћени, и задивљени, удисали високе и светле католичке кантилене, свирку виолина, раскошну, римску игру попова, под скупоценим балдахином, око Бискупа.

При крају службе били су потпуно уморни, невесели и као омађијани. Ћутаху и међу собом не говораху ни речи. Прођоше парк до осветљених степеница Дворца, као сабласти, пошто су, један за другим, били пришли Бискуповој руци.”³³

Телесно и духовно насиље папезника над Србима и у српској историјској стварности и у романескној стварности *Сеоба* Милоша Црњанског производи од прелашћених Срба окциденталну опозицију Светој Тројици, Апостолском Учењу Цркве

друштва, у коме је човек човеку бесмртни брат и вечни сабрат. Хуманистичко хришћанство је у ствари најодлучнији протест и устанак против Богочовека Христа и свих еванђелских, богочовечанских вредности и мерила...” (Преподобни Јустин Ћелијски 2001, 234–236)

30 „Јер који хоће свијету пријатељ да буде, непријатељ Божији постаје.” (Јаков, 4, 4)

31 „*Комесар* је имао манију писмених успеха. Увртео је себи у главу да, по одласку бираног одреда Славонско-подунавског пука на бојиште, јави, својим танким, оштрим словима, да се предводител полка Вук Исакович, један од најбољих официра са његовог подручја, просвећен дивним речима Бискупа печујског, приклонио да пољуби папучу Светог Оца, и да тако пође као веран тј. још вернији херој, са његовог војног подручја у рат, на Рајну... Отворивши широм врата, која су дозволила да уђу међу њих, из врта, и бокори јоргована, и багремови, и кестенови, а да се приближе плава брда и трепћуће звезде, бискуп је, слушајући свирку, мало налево нагнутом главом, доказивао, пре свега: да је католичка црква блага, нежна и увиђавна.” (Црњански 1996, 30–31)

32 „И не бојте се оних који убијају
тијело, а душу не могу убити; него
се више бојте онога који може и
душу и тијело погубити у паклу.”

(*Матеј*, 10, 28)

33 Исто, 28–29.

Христове, Откривењу, Часном Крсту, Васељенским саборима, Никео-цариградском Символу вере, Жичкој беседи о Правој вери равноапостолнога Светога Саве и философији светосавља, Косовском Завету, српским светитељима, мученицима и новомученицима.

Толерантни на мису Срби постају сведоци демона лажи (јереси).³⁴

Јерес унутар *Сеоба* представља нечастиву идеологију острашћених, која не делује само насиљем верског обраћања и оружјем, већ и наметањем среброљубиве цивилизације, деперсонализујуће уметности, самообмањујуће науке и идолопоклоничке културе!³⁵

Меланхолични и страсни Милош Црњански исповеда да страсти не исцељују, истовремено слутећи да усамљеност и прелест не исправљају. У *Сеобама*, али и у Црњанском свеколиком делу одговор свим искушењима није световни, већ логосни, крстоносни и иконолошки.³⁶

Дубок у осећању вечности, Милош Црњански опомиње да не градимо ни на песку самообманама, нити на комплексима европејства³⁷, већ на свештеном камену непостидне вере у Спаситеља, вере која је духовно претежнија од нације!³⁸ При чему, Милош Црњански Савослови да сви правоверни, прелашћени, ђавоимани, обраћени и заблудели могу сачувати крштење душе своје истином покајања као рушењем страсти: „*Свети Сава као други у Бога Претеча и Крститељ стајаше посред народа и свима вапијаше: 'покајте се'*.”³⁹

Савез књижевности Милоша Црњанског са Христом и Пречистом Богомајком⁴⁰, прво испуњавају светитељи којима се у том завету за помоћ обратио: Свети Јован Крститељ, Свети Апостол Лука, Свети Георгије, Свети Јован Златоусти, Свети Сава равноапостолни, Свети Стефан Дечански, Свети Лазар Мученик косовски, Свети Стефан Штиљановић... Јер, Црњански одбија да буде најамник: „*Престо просветитељства*’ Сава је решио да постави у цркву Христа Спаса у манастиру Жичи, који је

34 „Јерес обично има два узрока. Први од њих је лажно мистичко искуство, кад човек пре но што се очисти од греха, обузда своје страсти, и смири своју гордост, дрско тежи виђењу духовног света. Ту се слично сусреће са сличним: горди човеков дух улази у контакт с гордим духом злобе. Други узрок јереси је гордост разума коју бисмо ми назвали интелектуалном безобзирношћу.” (Карелин 2014, 73)

35 „Идоли незнабожаца, сребро су и злато,

дела руку човечијих:
уста имају и не говоре,
очи имају и не виде,
уши имају и не чују,
ноздрве имају и не миришу,
руке имају и не додирују,
ноге имају и не ходају,
неће дати гласа из грла свога.”

(*Псалтир* 2000, 113, 12–16; 158–159)

36 „Обрадова се (Вук Исакович, прим. П. Б.) при помисли да ће моћи да настави зидање цркве, наред села, и одлучи да, стигавши дома, даде да му израде икону светог Штиљановића, да остане и после његове смрти.” (Црњански 1996, 165, подв. П. Б.)

37 „*Србофобија је европски напредно и плодотворно културно осећање европејства.*” (Жарко Видовић 1997, 140)

38 „Вера је важнија од нације.” (Цит. према Јеротић 1996, 26)

39 Црњански 1999, 63; курз. П. Б.

40 „Место Царице, у Кијеву је била освећена и ношена чудесна икона Матере Божије у Печерској Лаври. За коју се причало да ју је сликао, својеручно, апостол Лука.” (Црњански 1996, 689)

био у житородном и лепом крају... И кад је под Турцима српска држава пропала, народ се склони у његову Цркву, једини кров над главом.”⁴¹

Литература

Видовић, Ж. (1997): „Историјска свест у Сеобама Милоша Црњанског”. у: *Суочење Православља са Европом*, Светигора, Цетиње, 163–180.

Вујаклија, М. (1972): *Лексикон страних речи и израза*. Просвета, Београд.

Григорије, Свети Нисијски (2004): „Тумачење блаженстава”. прев. Антонина Пантелић, у: *Господ говори, Свети Оци тумаче Јеванђеље*, Православна Мисионарска школа при Храму Светог Александра Невског, Београд, 162–200.

Григорије, Свети Палама (2005): „11. беседа, О Часном и животворном Крсту”. у: *Господе просвети таму моју*, друго исправљено и допуњено издање, прев. Антонина Пантелић, Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, Београд, 81–95.

Григорије, Свети Палама (2005): „32. беседа, На читање из Еванђеља по Матеју у девету недељу, у којој се говори и о искушењима”. у: *Господе просвети таму моју*, друго исправљено и допуњено издање, прев. Антонина Пантелић, Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, Београд, 259–266.

Игњатије, Свети Брјанчанинов (2008): „Прелест духовна”. у: *Енциклопедија духовног живота*, прев. Младен Станковић, Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, Београд, 406–414.

Јеротић, В. (1996): „Неколико сусрета са Милошем Црњанским”. у: *Посете, одломци*, Књижевна општина Вршац, 26.

Јован, Свети Златоусти (2004): *Беседе на Јеванђеље Светога апостола Јована Богослова, Беседа седамнаеста*, прев. Антонина Пантелић, у: *Господ говори, Свети Оци тумаче Јеванђеље*, Православна Мисионарска школа при Храму Светог Александра Невског, Београд, 27–151.

Јустин, Преодобни Ћелијски (2001): *Православна Црква и екуменизам*. Наследници Оца Јустина, Београд, Манастир Ћелије, Ваљево.

Јустин, Преодобни Ћелијски (2001): *Православна Црква и екуменизам*. Наследници Оца Јустина, Београд, Манастир Ћелије, Ваљево.

Јустин, Преподобни Ћелијски (2001): *Тумачење Светог Еванђеља по Јовану*. Наследници Оца Јустина, Београд, Манастир Ћелије, Ваљево.

Јустин, Преподобни Ћелијски (2001): *Светосавље као философија живота*. Наследници Оца Јустина, Београд, Манастир Ћелије, Ваљево.

Карелин, Рафаил архимандрит (2013): „Прелест”. у: *Хришћанство и модернизам*, прев. Божана Х. Стојановић, Манастир Успења Пресвете Богородице, Подмаине, Будва.

Карелин, Рафаил архимандрит (2014): *Тајна спасења*. прев. Божана Х. Стојановић, Манастир Успења Пресвете Богородице, Подмаине, Будва.

Николај, Свети Жички и Охридски (2001): *Кроз тамнички прозор, Сабрана дела*. III, СПЦО Линц, Аустрија, Слово, Шабац, 815–928.

Николај, Свети Жички и Охридски (2001): *Симболи и сигнали, Сабрана дела*. V, СПЦО Линц, Аустрија, Слово, Шабац.

41 Црњански 1999, 63; курз. П. Б.

Радовић, М. (2011): „Буварипекишејство”. у: *Прегледни речник компаратистичке терминологије у књижевности и култури*, Академска књига, Нови Сад, 56–58.

Псалтир (2000): прев. Епископ Атанасије Јевтић, Манастир Грачаница.

Свето писмо, Нови завет Господа нашег Исуса Христа (1998): превод Светог архијерејског Синода СПЦ, Београд.

Црњански, М. (1996): *Сеобе*. Критичко издање, приредио Душан Иванић, том 3, књига 8, Задужбина Милоша Црњанског, Editions L' Âge d'homme, Lausanne, Београдски издавачко-графички завод, Српска књижевна задруга, Београд.

Црњански, М. (1996): *Друга књига Сеоба*. прир. Душан Иванић, Критичко издање, том 4, књига 9, Задужбина Милоша Црњанског, Editions L' Âge d'homme, Lausanne, Београдски издавачко-графички завод, Српска књижевна задруга, Београд.

Црњански, М. (1999): *Свети Сава. у: Есеји и чанци 2, Историја полемике, разговори*, прир. Живорад Стојковић, Критичко издање, том 11, књ. 22 и 23, Задужбина Милоша Црњанског, Editions L' Âge d'homme, Lausanne, Београдски издавачко-графички завод, Српска књижевна задруга, Београд.

A SPIRITUAL SELF-DECEPTION IN *MIGRATIONS*

The aim of this work is identifying and deciphering of diachrony of a spiritual self-deception which is distinctive principally for the modernist layer in the Milos Crnjanski's first book of *Migrations*. Beside martial and migrating, mercantile and erotic, magical and fashionable, memoir and patriotic, iconical and New Testamental, Crnjanski has lighted in the characters of *Migrations* on their spiritual self-deception too which is able to move them, to oppose them, to seduce them and depersonalize them.